

DOI:

УДК 316.77:37:004(045)

Г. М. Клешня

КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОСТІР ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
kleshnya.hanna@npp.kai.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-6989-6392

Анотація. У статті актуалізується антропологічна проблематика комунікативного простору освіти в умовах інформаційного суспільства. Зокрема, акцентується увага на особливій значущості збереження міжособистісних комунікацій у закладах освіти як простору для реалізації соціальних потреб людини в процесі формування особистості. Показано, що інформатизація охопила всі сфери буття суспільства, суттєво вплинувши на комунікаційні процеси, які тепер значною мірою залежать від Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Водночас показано, що інформаційне суспільство має зворотній вплив на соціальні функції людини, знеособлюючи спілкування та спричиняючи погіршення соціальних, або м'яких навичок здобувачів вищої освіти. У свою чергу, це потребує нового осмислення змін біосоціальної природи людини.

Ключові слова: антропологічний вимір комунікативних процесів, цифрова освіта, інформаційне суспільство, комунікативний простір освіти.

Вступ

Актуальність дослідження комунікативного простору освіти в інформаційному суспільстві пов'язана з тим, що в сучасному світі цифрові технології стають частиною буття людини. Сучасний етап стрімкого розвитку цифрових технологій став фундаментом для численних інтеграційних змін у системі суспільної комунікації. Ми можемо досліджувати інформатизацію суспільства як послідовну трансформацію соціокультурного коду, об'єднану загальним вектором розвитку.

Вимогою часу стає формування у молоді цифрових компетентностей, незалежно від їхньої фахової приналежності, та, у свою чергу, потребує відповідного рівня компетентності й від викладачів. У процесі становлення і розвитку інформаційного суспільства стрімко формується нова культура, яка за своїми характеристиками відповідає назві «цифрова». Молодь ХХІ століття, яка зростає в абсолютно відмінних умовах від технократичного ХХ століття, є представниками саме інформаційного суспільства. Зростання використання соціальних мереж, цифрових медіа та інших онлайн-платформ призводить до змін у способі спілкування, сприйнятті інформації та формуванні ідентичності ще на етапі формування свідомості, починаючи з дитинства. ІКТ не лише змінюють методи навчання чи комунікації, а трансформують основи формування світогляду та особистісного розвитку. Ці технології дають можливість по-новому сприймати інформацію, а також створювати нові підходи до вирішення різноманітних завдань. За таких умов віртуалізація комунікативного простору освіти має два альтернативних шляхи розвитку: перший – це спроба мімікрії освітньої системи під нові реалії, другий – еволюція освітнього простору, який стає ергономічним для здобувача освіти і максимально гнучким, відповідно до його потреб.

Мета дослідження

Мета та завдання статті полягають в осмисленні комунікативного простору освіти в інформаційному суспільстві, а також визначенні можливих векторів і окресленні перспектив освіти як простору формування особистості.

Методологія дослідження

Методологією дослідження виступили загальнонаукові методи – аналіз і синтез,

узагальнення, а також антропологічний (М. Бубер, Х. Вулф) та аксіологічний (А. Кларк, Б. Скінер, Дж. Хазард) підходи, що дозволило осмислити комунікативний простір освіти та окреслити її вплив на формування сучасної людини. Теоретичною основою дослідження виступила міждисциплінарна теорія комунікації, представлена концептуальними напрацюваннями Т. Адорно, Р. Барта, Г. Лассуелла, М. Маклуена тощо.

Феномен комунікації активно досліджують європейські та українські автори. Їхні наукові розвідки належать до різних галузей гуманітарного знання. Філософські аспекти комунікації окреслили: М. Кастельс, М. Волзер, Ю. Габермас, Д. Мілер, Д. Крістал, У. Бек. Аргументували соціально-культурну сутність інформатизації та її вплив на систему освіти: І. Варжанський, Г. Жосан, В. Залізко, А. Малахов та інші. Освітній простір як комунікативну систему досліджувала Н. Ашиток (Ашиток 2022), специфіку комунікативних процесів в умовах інформатизації суспільства уточнював І. Скиба (Скиба 2022), соціально-філософський аналіз комунікації в освітній сфері технологічного суспільства здійснила Н. Ченбай (Ченбай 2022).

Незважаючи на численні наукові праці з дослідження комунікації в інформаційному суспільстві, її впливу на освітній процес та соціум, проблема впливу комунікативний простір освіти на природу людини інформаційного суспільства залишається вкрай актуальною

Результати

Із середини 90-х років ХХ ст. в науковому середовищі починає домінувати комунікативна (дискурсивна) парадигма, яка репрезентує методологічний поворот від класичної філософії свідомості до посткласичної філософії комунікації. Ідеї філософії комунікації були започатковані у працях К.-О. Апеля, Ю. Габермаса, Д. Бюлера, М. Маклуена тощо. Комунікація постає як дискурсивне середовище, де виявляється практичний розум («здоровий глузд») людини, індивіди мають можливості спільно обговорювати, обґрунтовувати різноманітні норми та цінності співжиття, досягати взаєморозуміння (Апель, Ермоленко 1999, 3). Отже, комунікативна діяльність є конститутивною щодо цілорациональної діяльності людини та щодо пізнання нею об'єктивного світу

Комунікація є одним із засадничих складових у освітній діяльності. За її допомогою відбувається виробництво, передача і засвоєння знань, контроль рівня та якості їхнього засвоєння тощо. У процесі комунікації реалізується не лише освітній процес, а й формується особистість тощо.

Зміни комунікативного простору дозволяють освіті стати більш інтерактивною та гнучкою, відкриваючи доступ до нових способів навчання, які враховують різні рівні знань та потреби учнів. Натомість переваги впровадження цифрових технологій включають також можливість доступу до навчальних матеріалів у будь-який час і в будь-якому місці, що дозволяє учням самостійно обирати темп і спосіб навчання. Крім того, створюється можливість адаптувати освітні програми під індивідуальні потреби кожного учня, що робить навчання більш ефективним і персоналізованим. У результаті цифровий світ не лише змінює процес навчання, але й формує культуру, в якій кожна людина має змогу творчо розвиватися в обраному напрямку.

Дослідження особливостей виникнення та розвитку процесів впровадження цифрових технологій безпосередньо пов'язане з історичними особливостями становлення інформаційного суспільства, поступовою його трансформацією під впливом значної кількості чинників різної природи. Таке суспільство потребує нових підходів до навчання, які дозволять швидко адаптуватися до змін і використовувати цифрові технології для всебічного розвитку.

На думку науковців, широкомасштабна інтеграція в освітній процес ІКТ забезпечить доступ до більш інформаційно-ємного освітнього контенту та сприятиме розвитку у здобувачів освіти природних задатків, обдарувань, задоволенню їхніх життєвих інтересів. Це, своєю чергою, створить умови для реалізації принципу людиноцентризму та педагогічного закону зв'язку складності і самостійності в освіті (за яким вищий за складністю освітній рівень потребує прояву більшої самостійності в його опануванні). Новою цінністю стали соціальні навички та комунікативні компетентності. Але набуті їх, просто переглядаючи відео і виконуючи тестові завдання, неможливо. Сучасне бачення цифрового навчання вимагає перегляду традиційних підходів.

На зазначені тенденції вказують також учені В. Воронкова та В. Нікітенко, які зазначають, що «всі революційні зміни, які ми спостерігаємо зараз, свідчать про те, що цифрова революція створює радикально нові підходи, які змінюють спосіб взаємодії та співпраці між окремими людьми та інституціями. Цифрові платформи значно зменшують операційні та інші витрати, що неминуче виникають, коли індивіди чи організації спільно використовують ресурси або надають певні послуги. Глобальна трансформація відображає точки докорінних технологічних зламів та їхній соціальний вплив» (Воронкова, Нікітенко 2023, 22). З огляду на стрімке поширення різних форм неформального навчання, у світовій освітній практиці активно впроваджується визнання неформальної освіти, заохочується розвиток різних форматів онлайн-навчання та запроваджуються програми з набуття цифрових компетентностей як учнів, так і викладачів.

Також активно розробляються та впроваджуються в навчальні плани педагогічних ЗВО курси, які розвивають компетенції у сфері неформальної освіти.

Сучасний світ перебуває у геополітичній напруженості та конфліктності, що створює серйозну загрозу системі міжнародної безпеки (Паршина О., Паршина М. 2024). Про суттєве загострення геополітичної напруженості та зростання рівня конфліктності у світі зазначають експерти. Зокрема, за даними Лондонського Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS), за 2023 рік в світі зафіксовані 183 регіональні та локальні збройні конфлікти, що є найбільшою кількістю за останні три десятиліття (Головня, Добростан 2023). Поряд із зростанням конфліктності в світі привертає, також, увагу тривожна світова тенденція у збільшенні інтенсивності з негативними наслідками від цих конфліктів. В умовах зростання соціальної невизначеності та напруженості дистанційна освіта може виступити тим засобом, що дозволить забезпечити освітній процес у складних умовах збройних конфліктів та масового переміщення населення з територій, що наражаються на небезпеку.

Отже, завдяки технологіям дистанційного навчання заклади вищої освіти отримали можливість забезпечення навчального процесу в умовах суворих обмежень соціальних контактів, і не призупиняти його. Практика застосування дистанційного навчання, спочатку під час пандемії COVID 19, а також під час війни, довели його ефективність.

Однак, повертаючись до нашого дослідження, пропонуємо звернути увагу на один суттєвий чинник, який характеризує потреби представника інформаційного суспільства. У своїй книзі «Критичний шлях» відомий винахідник, філософ та гуманіст Р. Б. Фуллер у 1982 році вперше запропонував теорію кривої подвоєння знань. За умовну одиницю знань автор прийняв сукупність відомостей, що були доступні людству на початку нашої ери. Перше подвоєння знань, на його думку, відбулося до 1500 року. У зв'язку із винаходом друкарського верстату та великими географічними відкриттями у 1750 році відбулося друге подвоєння знань (до чотирьох одиниць). До кінця XIX століття, у зв'язку з промисловою революцією, людські знання подвоїлися втретє (до восьми одиниць). Чергове подвоєння (до шістнадцяти одиниць) відбулося коли винайшли комп'ютер – у 50-х роках XX століття. Двадцять років потому, людські знання подвоїлися знову (до тридцяти двох одиниць) (R. B. Fuller 1982). Виявлена тенденція свідчить, що людські знання подвоюються приблизно кожний рік, і ця динаміка продовжує прискорюватися. Безумовно, прирощення кількості інформації має низку позитивних моментів для поступу людства. Але величезною проблемою стає те, що обсяг знань людства, як стверджує Р. Б. Фуллер, зростає в геометричній прогресії, натомість наша здатність їх обробляти, засвоювати, навіть за допомогою сучасних ІКТ технологій, зростає лише в арифметичній.

Це, передусім, пов'язано з природними властивостями мислення, яке має антропологічний характер. Цілком очевидно, що людство в своєму розвитку дійшло до межі швидкості прийняття рішень, обробки і засвоєння інформації, продукування і

накопичення якої відбувається лавиноподібно. Це спричиняє стрімкий розвиток ІТ технологій, таких як штучний інтелект, завданням яких є подолання, або хоча б нівелювання, зменшення обмежень людського організму в швидкості опрацювання інформації. У свою чергу, розвиток інтелектуальних ІТ-систем призводить до прискорення виробництва інформації. До того ж інформаційні технології породжують відносини, які в глобальному масштабі зосереджені на виробництві нових знань і формуванні «цифрового капіталу», втіленого у формі відповідних технологій і людських навичок, призначених для обслуговування нової цифрової економіки.

У результаті ми спостерігаємо швидку втрату фундаментального значення знань та їхнього інтелектуального рівня і, відповідно, знецінювання у «знанцевому» суспільстві, що виявляється у наступному: зменшенні гуманістичної ролі знання та нівелюванні його просвітницької функції; комерціалізації університету, у рамках якої відбувається псевдооптимізація навчального процесу, яка унеможливує отримання класичної освіти, що базується на гуманітарному знанні; і, як наслідок, – втраті привабливості вищої освіти і деградації всієї її системи (Орденів, 2018). Отже, в умовах сучасної парадигми нелінійного розвитку не варто очікувати переходу кількісних змін у якісні, що визначається законами діалектики. Кількісний приріст інформації не стає запорукою автоматичного зростання якості людського капіталу, як не парадоксально це виглядає.

Існує ще одна важлива проблема, якій приділяють недостатньо уваги, і яку не завжди можна вирішити сучасними освітніми засобами, – це прогалина в соціальних або м'яких навичках, що, зокрема, пов'язано з вилученням з освітніх програм низки фундаментальних дисциплін. Багато випускників просто не виправдовують очікувань роботодавців, коли справа доходить до ефективного спілкування, вирішення конфліктів або проблем. Результати дослідження свідчать, що молоді люди схильні переоцінювати свою готовність до професійної діяльності.

Така невідповідність пов'язана, передусім, із нерозвиненістю у випускників закладів вищої освіти критичного мислення та саморефлексії, які не можна компенсувати технічними засобами, адже вони є суто людським, особистісним надбанням, яке формується в процесі навчання і соціалізації.

Тому існує потреба у збереженні в освітніх програмах фундаментальних дисциплін природничо-наукового та гуманітарного циклу, які не лише формують у студентів науковий світогляд, але й надають цілісне уявлення про світ та людину в ньому, створюючи основу для самостійного критичного мислення та постають прекрасною базою для напрацювання «soft skill». До того ж заклади вищої освіти повинні формувати комунікативний простір у такий спосіб, щоб вироблялися такі якості, як пунктуальність та відповідальність. Молоді люди повинні навчитися управляти своїми емоціями, критично та творчо мислити тощо.

Антропологічний вимір комунікативного простору освіти в інформаційному суспільстві демонструє, як змінюється навчання і передача знань в умовах, коли цифрові технології глибоко інтегровані в освітній

процес. До ключових аспектів антропологічних змін у комунікації освітнього простору в інформаційному суспільстві можна віднести:

- по-перше, – персоналізацію навчання. Освітня комунікація в інформаційному суспільстві стає гнучкішою і персоналізованою. Завдяки інформаційно-комунікативним технологіям навчання може бути адаптованим під індивідуальні потреби студентів, враховуючи їхній рівень знань, інтереси та стиль навчання. Це повертає освітній процес до антропоцентричного підходу, коли фокус переноситься із загальних програм на унікальність кожного учня;

- по-друге, – змінюється роль викладача. Викладач в інформаційному суспільстві стає не лише носієм знань, але й наставником, модератором та координатором навчального процесу. Цей аспект підкреслює значення людського фактору в освіті, адже технології не можуть повністю замінити роль особистої комунікації та емоційної взаємодії в освітньому процесі;

- по-третє, – формується цифрова культура і змінюються соціальні навички. Уміння орієнтуватися в цифровому середовищі, критично мислити і відповідально використовувати інформацію – ось важливі соціальні навички, які потрібно розвивати в сучасному навчанні. Освітня комунікація повинна враховувати вплив цифрової культури на формування особистості учня, адже діджиталізоване середовище не лише забезпечує доступ до знань, але й впливає на формування цінностей, поведінку та світогляд молоді;

- по-четверте, – відбувається переосмислення соціалізації. В умовах дистанційного навчання соціальні аспекти освіти зазнали суттєвих змін. Зміщення освітньої комунікації в он-лайн середовище суттєво вплинуло на соціальну взаємодію і навички комунікації. Потрібно ретельно вивчати як цей формат впливає на соціалізацію учнів, їхнє почуття приналежності до спільноти, здатність до співпраці та емоційне благополуччя:

- по-п'яте, – формуються нові ідентичності. Цифрове середовище впливає на розвиток індивідуальної і колективної ідентичності учнів, студентів тощо. Вони взаємодіють між собою через соціальні мережі, освітні платформи, віртуальні класи, що дозволяє їм будувати власну цифрову ідентичність. Важливо зрозуміти, якими будуть антропологічні і соціальні наслідки від такої взаємодії.

Отже, трансформація комунікаційного простору в освіті, безумовно, має позитивні аспекти, які полягають у кращих можливостях для адаптації молоді в інформаційному суспільстві. Натомість не можна обійти увагою і ті питання, які потребують окремого осмислення, які, як певні маркери антропологічних змін людини інформаційного суспільства, що є особливо актуальними в умовах глобального зростання геополітичної напруженості та конфліктності.

Обговорення

Соціальне буття створює умови для розвитку й реалізації природних здібностей, надає можливості вступати у різноманітні практичні і духовні стосунки з

іншими людьми, обирати самостійно за своїми бажаннями й уподобаннями коло спілкування. У сучасних умовах створюється складна система соціальних взаємодій та взаємовпливів, в якій відбувається становлення особистості. Саме цей безперервний процес соціального життя постає як простір освітніх комунікацій на етапі становлення світогляду молодшої людини. Він закладає основні сенсожиттєві установки та комунікаційні навички, які необхідно плекати в умовах знеособленого комунікативного простору.

Зосередження на технічно-прикладному аспекті та збіднення наук фундаментального циклу може мати фатальні наслідки. Зокрема дослідники вказують, що класична модель університетської освіти включала виховну, просвітницьку, світоглядну функції, виступаючи не тільки засобом передачі знань, але й інструментом соціалізації, окультурення людини, то в сучасних умовах сама людина слугує додатком глобальній економіки, якій байдуже до гуманізму просвітництва або проблем соціалізації та виховання людських якостей. У результаті, з навчальних програм вищої школи вилучаються предмети загально-освітнього і гуманітарного циклу, а сам освітній процес в усьому світі швидко втрачає свою аксіологічну компоненту та суспільну значимість (Gudmanian et al., 2020).

Аналізуючи особливості освітньої компоненти в умовах трансформаційних змін техногенної цивілізації, можна зробити висновок, що науковий і педагогічний досвід останніх років довів недопустимість підміни розвитку мислення примітивним трансляванням інформації. В умовах розвитку ІКТ та Інтернету питання доступу до інформації і знань перестає бути головним питанням навчального процесу. Натомість актуальним стає навчати людей мислити, оскільки саме мислення є механізмом продукування нового знання. В такий спосіб, проблема збереження світогляду, як ключової характеристики людини, що є співмірною з мисленням і постає у якості ключового завдання вищої освіти, що трансформується в цифровому суспільстві.

Висновки

Зміни, що відбуваються у комунікативному просторі освіти, є відображенням змін у соціальному ландшафті, що вимагає від сучасних випускників нових навичок, знань, готовності до змін тощо. Впровадження цифрових технологій у комунікативний простір дозволяє освіті стати більш інтерактивною та гнучкою. Проте, разом із перевагами впровадження цифрових технологій, виникають і виклики, такі як проблеми із соціалізацією, саморефлексією, здатністю до критичного мислення. Тому важливо збалансувати розвиток цифрових технологій з урахуванням етичних, психологічних, соціальних аспектів, щоб забезпечити гармонійний розвиток особистості, яке вимагає комплексного підходу, та містить світоглядні освітньо-виховні стратегії. При впровадженні в освітній простір інформаційно-цифрових комунікаційних каналів сприйняття «розширеної реальності» нівелюється, стає природним станом людини інформаційного суспільства. Але в таких реаліях важливо не загубити базові людські якості, що дозволяють людині тверезо

реагувати на оточуючий світ та усвідомлювати відповідальність за власні дії, відокремлювати буття реального світу від віртуальних світів.

Список літератури.

1. Ашиток Н. І. Сучасна освіта у контексті міжцивілізаційних взаємин. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 2.* К.: НАУ, 2022. С. 83-86.
2. Buckminster Fuller, R. *Critical Path*. St. Martin's Griffin, New York (1982).
3. Ченбай Н. А. Специфіка спілкування і комунікації в освітній сфері технологічного суспільства (соціально-філософський аналіз). *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 1 (39).* К.: НАУ, 2024. С. 91-94. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18464>
4. Gudmanian A., Drotianko L., Sydorenko S., Ordenov S., Chenbai N. Diversification of Higher Educational Institutions as a Factor of Sustainable Development of Education. *E3S Web Conferences. vol. 208, 09039 (2020).* DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202020809039>
5. Головня Ю. І., Добростан, О. В., Ірха, А. В. Вплив цифровізації на викладання у вищих навчальних закладах України: огляд ключових проблем та шляхи їх подолання. *Академічні візії, № 19 (2023)* DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7954515>
6. Орденів С. С. Архаїзація глобалізованого соціуму в інформаційну добу. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 2 (28).* К.: НАУ, 2018. 54–64 с. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.28.13373>
7. Паршина О. А., Паршина М. Ю., Ярмоленко Л. І., Чумак Т. В. Вплив конфліктів на стан міжнародної безпеки та шляхи врегулювання геополітичної напруженості. *European Vector of Economic Development, № 1 (36), 2024.* doi:10.32342/2074-5362-2024-1-36-6
8. Скиба О. П. Мова наукових комунікацій в інформаційному суспільстві: соціально-філософський аспект. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 2 (38).* К.: НАУ, 2023. С. 43-48.
9. Сухова Н. М. Роль трансформації мови комунікації в освіті людини цифрової ери. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 2 (38).* К.: НАУ, 2023. С. 100-105.
10. Воронкова В.Г., Нікітенко В., Васильчук Г.М., Каганов Ю.О., Метеленко Н. Г. Діджиталізація комунікативного простору та комунікативної особистості: трансформація суспільства, економіки, людини. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia: Publishing house "Helvetica", 2024. № 19 (96).* С. 19-32. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-02>.

References

1. Ashytok, Nadiia. 2022. "Suchasna osvita u konteksti mizhtsyvilizatsiinykh vzaiemyn" ["Modern Education in the Context of Intercivilizational Relations"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 83–86. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16977>
2. Buckminster Fuller. 1982. *Critical Path*. New York: St. Martin's Griffin.
3. Chenbai, Nataliia. 2024. "Spetsyfika spilkuvannia i komunikatsii v osvitnii sferi tekhnolohichnoho suspilstva (sotsialno-filosofskiy analiz)" ["The Specifics of Interaction and Communication in the Educational Sphere of Technological Society (Socio-Philosophical Analysis)"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (39): 97–101. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18464>
4. Gudmanian, Artur, Liubov Drotianko, Serhii Sydorenko, Serhii Ordenov, and Nataliia Chenbai. 2020. "Diversification of Higher Educational Institutions as a Factor of Sustainable Development of Education." *In Proceedings of the International Conference on Sustainable Futures: Environmental,*

Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020). E3S Web of Conferences 208: 09039. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202020809039>.

5. Holovnia, Yuliia, Oksana Dobrostan, and Artem Irkha. 2023. "Vplyv dydzhytalizatsii na vedennia vykladatskoi diialnosti u zakladykh vyshchoi osvity Ukrainy: ohliad kliuchovykh problem ta shliakhy yikh podolannia" [The Impact of Digitalization on Teaching in Higher Education Institutions of Ukraine: An Overview of Key Problems and Ways to Overcome Them]. *Akademichni vizii, Academic Visions* 19. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7954515>.

6. Ordenov, Serhii. 2018. "Arkhaizatsiia hlobalizovanoho sotsiumu v informatsiinu dobu" [Archaization of Globalized Society in the Information Age]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (28): 54–64. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.28.13373>.

7. Parshyna, Olena, Margarita Parshyna, Tetiana Chumak, and Liudmyla Yarmolenko. 2024. "Vplyv konfliktiv na stan mizhnarodnoi bezpeky ta shliakhy vrehuliuivannia heopolitychnoi napruzhenosti" [The Impact of Conflicts on International Security and Ways to Resolve Geopolitical Tensions]. *European Vector of*

Economic Development 1 (36). <https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-6>.

8. Skyba, Oksana. 2023. "Mova naukovykh komunikatsii v informatsiinomomu suspilstvi: sotsialno-filosofskyi aspekt" ["The Language of Scientific Communication in the Information Society: Socio-Philosophical Aspect"]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 102–110. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18110>.

9. Sukhova, Nadiia. 2023. "Rol transformatsii movy komunikatsii v osviti liudyny tsyvrovoi ery" ["The Role of the Transformation of Communication Language in the Education of a Human of the Digital Age"]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia: Zbirnyk naukovykh prats* 2 (38): 100–105. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.2.18122>.

10. Voronkova, Valentyna, Vitalina Nikitenko, Hennadii Vasylichuk, Yurii Kahanov, and Nataliia Metelenko. 2024. "Didzhytalizatsiia komunikativnoho prostoru ta komunikativnoi osobystosti: Transformatsiia suspilstva, ekonomiky, liudyny" ["Digitalization of the Communicative Space and Communicative Personality: Transformation of Society, Economy, and Human"]. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers* 19 (96): 19–32. Zaporizhzhia: Publishing House "Helvetica." <https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-02>.

H. Kleshnia

THE COMMUNICATIVE SPACE OF EDUCATION IN THE INFORMATION SOCIETY

Introduction The growing use of social networks, digital media, and other online platforms has profoundly reshaped modes of communication and perception of information. These shifts begin at the earliest stages of consciousness development in childhood and influence the formation of personal identity. Information and communication technologies (ICT) not only transform the methods of teaching and communication, but also alter the very foundations of worldview formation and personal development. These technologies offer new modes of perceiving reality and foster innovative approaches to problem-solving. In this context, the virtualization of the educational communicative space follows two alternative trajectories: the first is an attempt at mimicry, in which the educational system merely adapts to new digital realities; the second envisions the evolution of the educational environment into an ergonomic and highly flexible space, aligned with the learner's individual needs. **The aim and tasks** are to comprehend the communicative space of education within the context of the information society, define potential directions, and outline prospects for education as a domain of personal development. **Research methods** include general scientific methods (analysis, synthesis, and generalization) as well as the anthropological (M. Buber, H. Woolf) and axiological (A. Clark, B. Skinner, J. Hazard) approaches. These have enabled the conceptual understanding of the communicative space of education and the identification of its influence on the formation of the modern individual. **Research results.** It has been demonstrated that informatization has penetrated all spheres of social existence, significantly affecting communication processes, which now largely depend on the Internet and ICT. At the same time, the information society exerts a reverse influence on human social functions by depersonalizing interaction and contributing to the decline of students' social or soft skills in higher education. In turn, this requires a renewed understanding of the changes in the biosocial nature of the human being. **Discussion.** In the context of transformative changes in technogenic civilization, scientific and pedagogical experience of recent years has highlighted the importance of maintaining the development of thinking rather than focusing solely on the transmission of information. With the advancement of ICT and the Internet, access to information and knowledge is no longer the central issue of the educational process. Instead, the emphasis shifts toward teaching individuals to think, as thinking serves as the mechanism for generating new knowledge. In this regard, the preservation of worldview, closely linked to the capacity for thinking, becomes a key focus of higher education as it undergoes transformation in the digital age. **Conclusions.** The information society exerts a transformative influence on the social functions of the individual, contributing to the depersonalization of interpersonal communication and the erosion of social, so-called soft skills among students in higher education. These shifts necessitate a renewed philosophical reflection on the evolving biosocial nature of man in the context of digital modernity.

Keywords: anthropological dimension of communicative processes, digital education, information society, communicative space of education.

DOI:

УДК 316.7(477)(045)

О. А. Матюхіна

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УТВЕРДЖЕННЯ В УМОВАХ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail kievfilozofia@gmail.com; ORCID -0000-0003-2789-0237

Анотація. Утвердження національної ідентичності в сучасному глобалізованому світі виступає як відповідь на виклик мультикультуралізму. Одним з факторів утвердження національної ідентичності виступає формування національного комунікативного простору. В статті окреслюються ключові аспекти розвитку національного комунікативного простору в умовах сучасного суспільства. Наголошується на важливості діалогу з традиційною культурою, її творчого засвоєння для оптимального включення українського суспільства в процеси глобалізації при збереженні власної національної ідентичності.